

Reclamedrukwerk voor de bloemkwekerij van Jean Linden, AG L68/8

Rationalisme, spektakel en geldgewin

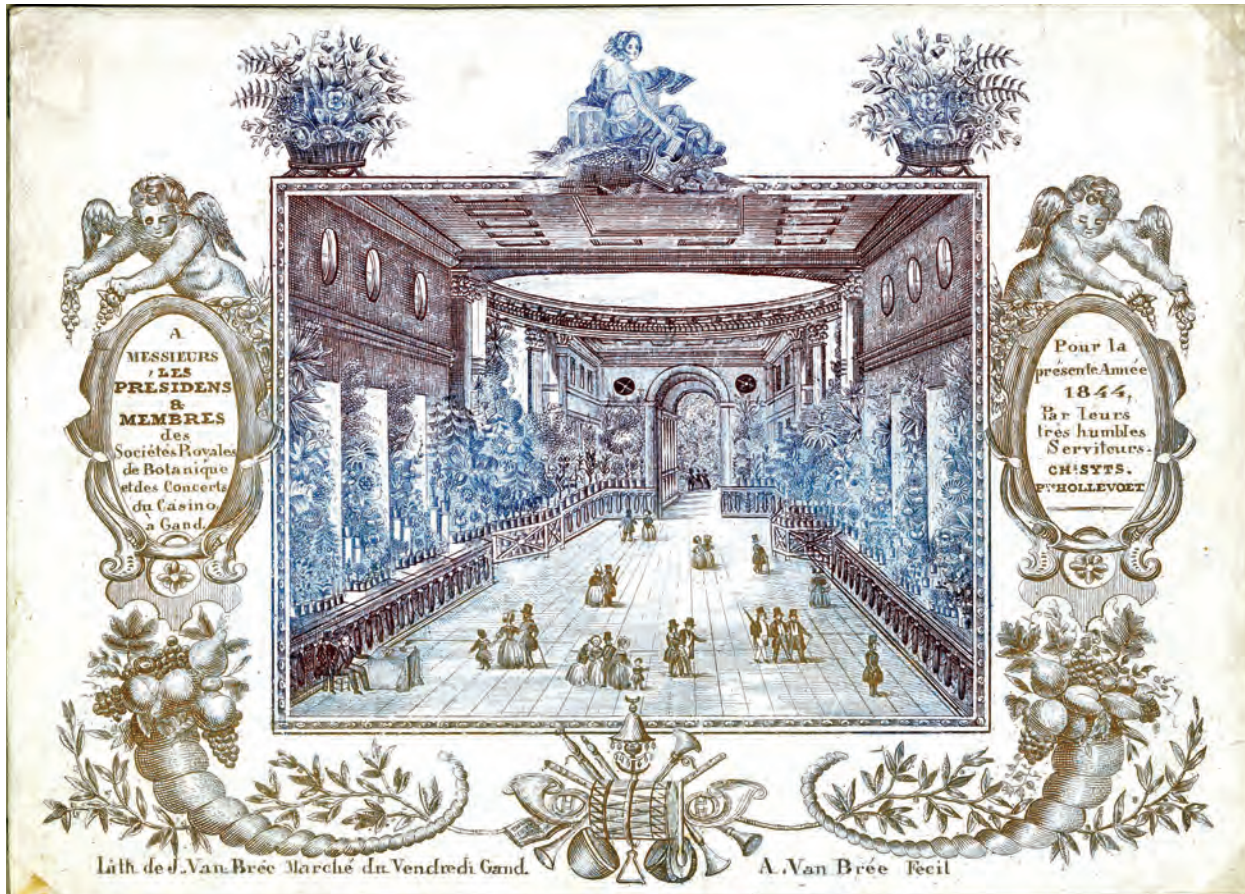
De grenzeloze ambities van negentiende-eeuwse siertelers

Horticulture, en dan meer in het bijzonder sierteelt, bekleedde een opmerkelijke positie in het negentiende-eeuwse België. Internationaal was het land een lichtend voorbeeld, zowel wat gekweekte planten als wat organisatie betreft. Professionele kwekers, maar vooral veel liefhebbers, ontmoetten elkaar op geregelde tijdstippen in bijzondere genootschappen om er de nieuwste ontwikkelingen te bespreken en te aanschouwen. In navolging van de Londense *Royal Horticultural Society* (° 1804) werd in 1808 de *Société d'agriculture et de botanique de Gand* opgericht, de eerste in een hele rij – in 1900 telde het land liefst 128 gelijkaardige verenigingen. De discipline waaraan de vele duizenden leden zich wijdden, verschilde echter in menig

opzicht van de sierteelt zoals we die tegenwoordig kennen. Doorheen de negentiende eeuw speelden zeker drie belangrijke doelstellingen een rol, die achtereenvolgens het beeld van de hele sector bepaalden.

Utilitaristische ambities

In de eerste decennia van de negentiende eeuw was sierteelt nog geen duidelijk afgebakende discipline. De genootschappen die kwekers vanaf het begin van de eeuw stichtten, vooral in de steden, lieten zich in met al wat op de kweek van planten (en zelfs dieren) betrekking had, met inbegrip van landbouw en fruitteelt. De Gentse *Société d'agriculture et de botanique* en gelijkaardige verenigingen stelden zich

Geporseleinde kaart met zicht op het interieur van het Casino aan de Coupure, nieuwjaarskaart 1844, P8-28

een expliciet wetenschappelijk, rationeel doel. Voor hen was dit geen forum voor louter vermaak, ze schreven zich resoluut in de wijdverspreide vooruitgangsgedachte in: *être utile* voor de hele gemeenschap was het streven. De veelal zeer bemiddelde leden wilden de inzichten, die ze tijdens hun bijeenkomsten verworven hadden, uitdragen naar alle telers, ook die van eenvoudige komaf, om zo de hele sector naar een hoger niveau te tillen. Het geloof in eigen kunnen was daarbij grenzeloos: wetenschappelijke doorbraken gaven het gevoel dat het mogelijk was de natuur volledig te beheersen. Als er al limieten golden, dan werden die vaak in religieuze zin geduid – de mens mocht zich niet al te hooghartig opstellen.

Los van een christelijke dimensie

was het vooral een ander soort spiritualiteit dat in deze middens doorbrak: de wetenschappelijke ambities beletten niet dat de veredeling van planten behalve een praktische ook een geestelijke missie was. In poëtische bewoordingen omschreven de telers zichzelf als dienaars in *la religion de Flore*. Om hun uitgebreide programma tot uitvoer te kunnen brengen, waren plantentuinen een belangrijk hulpmiddel. De geschiedenis van deze tuinen gaat al terug tot de zestiende eeuw, maar in onze contreien kregen ze een belangrijke impuls in de Franse periode. De jonge tuinbouwgenootschappen maakten dankbaar gebruik van deze bijzondere instellingen om hun technieken op punt te stellen. Daarbij ontdekte men echter dat hun planten nog andere dan materiële troeven hadden: stadsbewoners

zochten de tuinen op om van de schoonheid van de planten te genieten, een vaststelling die mee tot een ommekeer in de sector leidde.

Feeëriekke spektakels

Halverwege de negentiende eeuw motiveerden de tuinbouwkringen hun activiteiten almaar minder in termen van nut. De puur visuele charme van het plantenrijk haalde nu de bovenhand. Behalve op andere kwekers, richtte men zich op het brede publiek. Dat gebeurde onder meer in gespecialiseerde, soms zeer luxueus vormgegeven magazines: in tekst en vooral beeld passeerden de meest exuberante planten de revue. Onder meer reuzenlelies, sequoia's en carnivore planten hadden een exotische spektakelwaarde die tot de

verbeelding sprak. Veel directer nog waren de tentoonstellingen, die met almaar meer zorg werden voorbereid. Waren ze aanvankelijk nog erg bescheiden, met enkele tientallen planten die naast elkaar op tafels waren gezet, dan was er omstreeks 1850 een heroriëntatie: in plaats van afzonderlijke planten kwam de totaalindruk centraal te staan. Bezoekers aan deze shows moesten worden ondergedompeld in een betoverende omgeving, een *paradis terrestre* waarbij ze als het ware vergaten dat er menselijke ingrepen mee gemoeid waren. Befaamde tuinarchitecten werden ingeschakeld om totaalillussies te

zelf raakten ontmoedigd: van in het prille begin werden de meest getalenteerden onder hen met medailles bekroond, maar schandalen en een inflatie aan onderscheidingen holden de betekenis hiervan uit. In de hoop het tij te keren, mikten enkelen op een meer wetenschappelijke aanpak van de tentoonstellingen, maar zonder veel succes: enkel de grootste initiatieven overleefden de eeuwwisseling. Niet dat het publiek zijn interesse in planten verloor: het onderhouden van een tuin of minstens enkele kamerplanten was intussen ingeburgerd geraakt, maar de traditionele tuinbouwkringen speelden hun voortrekkersrol kwijt.

kwekers verdreven de meer bescheiden amateurs van het voorplan en domineerden de hele sector. Het imperium van Jean Linden en zijn zoon Lucien is wellicht de beste illustratie van deze ommekeer. Zowel hun grote serrecomplexen in Gent en Brussel als hun gesofisticeerde boetiëks in Parijs en Brussel waren erop gericht om bezoekers te verleiden en tot kopen aan te zetten. Hun agressieve technieken, waarbij planten enkel nog een commercieel doel dienden, zetten kwaad bloed, maar waren wel succesvol.

Deels uit onvrede met deze gang van zaken, deels uit nostalgie, trachtten sommigen weerwerk te bieden en het artistieke gehalte van de sierteelt te redden, bijvoorbeeld met de uitnodiging van schilders en andere kunstenaars tot de jury. Ware schoonheid, zo opperden ze, lag niet in excentrieke vormen en kleuren maar net in proportionaliteit en in een natuurlijk voorkomen. Zelfs de prestigieuze Gentse Floraliën kwamen onder vuur in soms bitse polemieken. Daarbij raakte het idee van een absoluut meesterschap over het plantenrijk in diskrediet. Op deze wijze sloten de siertelers aan bij tendensen in de kunsten, in de wetenschappen en ook in de bredere samenleving, die aanstuurden op een antigif tegen een als verstikkend en gekunsteld ervaren bestaan. Onder de Belgische siertelers was het optimisme van de beginjaren danig bijgestuurd; veranderende mens- en wereldbeelden lieten zich ook in minder voor de hand liggende sectoren voelen.

Prentbriefkaart met zicht op het tuinbouwbedrijf van J.P. Hartmann, PBK/SCMS/778

creëren, waarbij zelfs spiegels en lichteffecten een rol speelden. De zucht naar in het oog springende effecten eiste vanaf de jaren 1870 echter zijn tol. Om het publiek te blijven verbazen, kon men niet anders dan de vele tientallen jaarlijkse exposities almaar grootschaliger en spectaculairder maken, tot een verzadigingspunt werd bereikt en de bezoekers afhaakten. Ook de siertelers

Commerciële strategieën

Het brandpunt in de late negentiende eeuw verschoof naar particuliere firma's, een evolutie die met een verzakelijking gepaard ging. Heette het voordien dat de Vlaamse sierteelt vooral bij de kunsten aanleunde, dan werd die vanaf de jaren 1880 eerder als een industriële luxeproductie getypeerd. Firma's van grote

Andreas Stynen

Onderzoeker bij het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme

Uit het digitale moeras

Historiek en huidige situatie

In de afgelopen jaren is het digitaal werken een feit geworden. Ongeveer elk personeelslid van de Stad Gent en van het OCMW Gent werkt met een computer en maakt digitale documenten aan. De gevolgen laten zich nu voelen: de servers geraken stilaan overal overbelast. De diensten vragen naar extra opslagcapaciteit. Nu stelt zich de vraag naar de noodzaak van deze uitbreiding, want extra serverruimte is duur. Het bewaren van gearchiveerde digitale documenten is veel goedkoper. Er werd vastgesteld dat er moet geselecteerd en gearchiveerd worden.

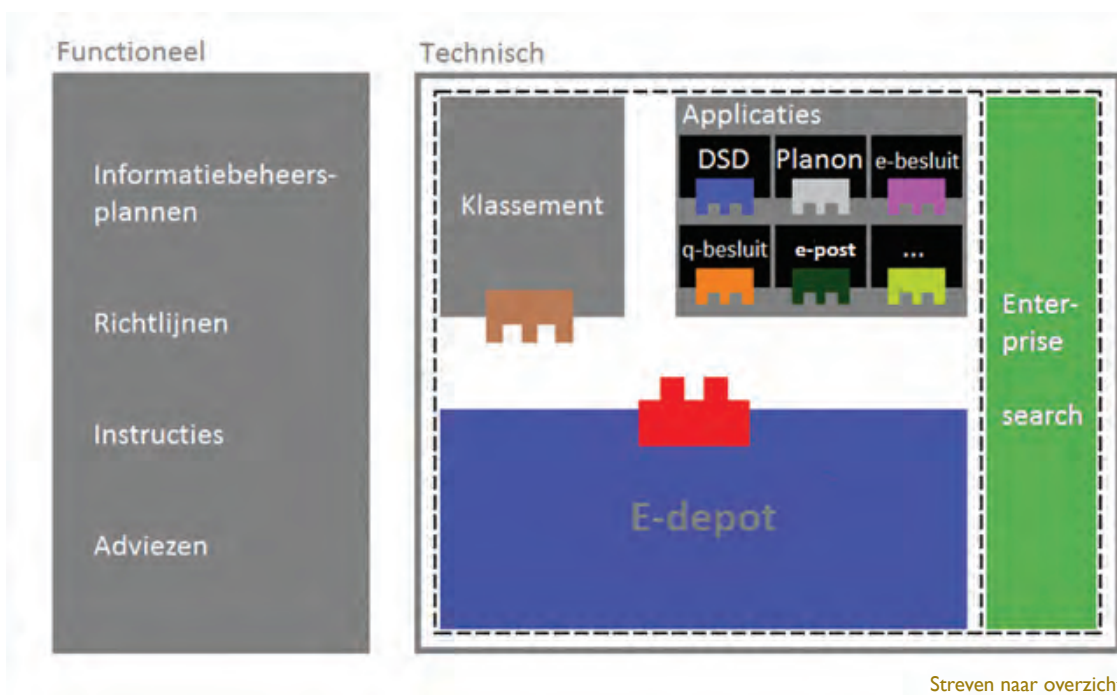
Aan de archiefdienst de vraag: welke documenten zullen we bewaren en hoe zullen we ze bewaren?

Dit is een moeilijke vraag,

aangezien de archiefdienst niet in staat is geweest om een degelijk archiefbeheer uit te bouwen aan de basis (lees: Stads- en OCMW-diensten) en de vorming van de digitale documenten te beïnvloeden en richtlijnen te geven voor het opstellen van een klassement en voor de naamgeving van de documenten. Was dit wel het geval geweest, dan hadden we nu geen probleem bij de selectie en de archivering gehad. Nu treffen we digitale doolhoven aan, wat het selecteren nagenoeg onmogelijk maakt. We krijgen er bovenop de papieren erfenis uit de negentiende en twintigste eeuw een erfenis bij: het digitale moeras waarin de administratie verzinkt. Nochtans zijn we er ons sinds 2005 van bewust dat ingrijpen in de administratie de enige manier is om dit soort erfenissen te vermijden.

In de loop van 2005 werd het DIA-project (Digitaal Informatie- en Archiefbeheer) opgestart, een samenwerking tussen Stad Gent en OCMW Gent. De impuls hiervoor kwam van het Stadsarchief, omdat er nog geen oplossing bestond voor het digitaal archief. In de huidige informatiemaatschappij wordt de hoeveelheid digitale documenten door de toenemende integratie van de informatietechnologie immers steeds groter, zonder dat er richtlijnen zijn voor de ordening, de selectie voor bewaring en vernietiging alsook voor de archivering.

De Stad en het OCMW zijn verplicht om een degelijk archiefbeheer op te zetten. Zij beschikken over een archiefreglement waarin de rechten en de plichten van de archiefdienst worden vastgelegd. De Archiefwet

van 24 juni 1955, het Archiefdecreet van 9 juli 2010 en de bepalingen op het gebied van archiefbeheer en archiefzorg in het Gemeentedecreet van 15 juli 2005 en het OCMW-decreet van 19 december 2008 leggen de verplichtingen voor openbare diensten vast.

Intussen werd er binnen de Stad en het OCMW verder gewerkt aan een aantal projecten die een toename van het digitaal archief tot (in)direct gevolg hebben. Zowel binnen de Stad als binnen het OCMW werd onder andere gewerkt aan de digitalisering van het besluitvormingsproces. De Stad deed dit in het kader van het project Kwaliteitsvolle Besluitvorming (Q-besluit) en het OCMW in het kader van het project e-Besluitvorming. Een oplossing voor het beheer van het digitaal archief voor de gehele organisatie is er echter nog steeds niet.

Het DIA-project beoogt de realisatie van een efficiënt informatie- en archiefbeheer en de daarbij horende mentaliteitswijziging. Dit omvat de opmaak van het informatiebeheersplan, met onder andere de bepaling van de levenscyclus van informatie-objecten, de verfijning van zoekstrategieën en gebruiksvriendelijke

klassementen. De doelgroep is driedig: het beleid van de Stad Gent en het OCMW Gent, de medewerkers van Stad Gent en OCMW Gent, alsook de burger.

Samen staan we sterk

Het Stadsarchief en het OCMW-archief werken beide aan een organisatiebreed gedragen archiefbeleid. Door de nauwe samenwerking tussen beide diensten bleek dat er een gelijklopende visie was omtrent digitaal archiveren.

Die visie gaat uit van het paradigma van het Records Continuüm: dit staat voor integraal documentbeheer en omvat de volledige levenscyclus van een document. Deze cyclus start nog voor zijn creatie en loopt tot en met zijn archivering of vernietiging. In dit model gaan de archivariissen proactief nadenken en werken. Documentvorming, -beheer en archivering worden op elkaar afgesteld zodat ze één proces vormen. Archiveren is een proces dat is ingebed in de eigenlijke werkprocessen, geen kwestie van opruimen in geval van plaatsgebrek.

De samenwerking leidde tot twee pilootprojecten die

werden opgestart in de schoot van het OCMW Gent (Facility Management) en de Stad Gent (Dienst Milieutoezicht). Beide diensten staan voor de interessante uitdaging om de ideeën van het DIA-projectteam mee vorm te geven.

Enkele realisaties:

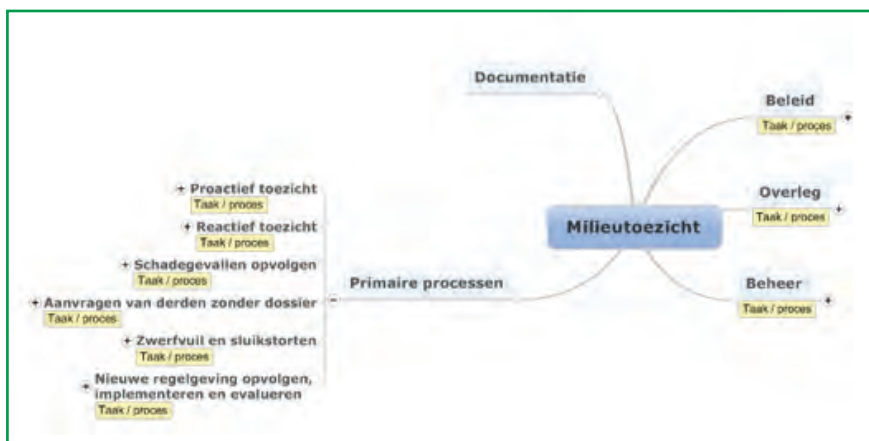
1. Instructie voor generiek klassement + richtlijn bestandsnaamgeving
2. Keuze voor Alfresco als platform voor de uitbouw van het klassement
3. 10-stappenplan voor een informatiebeheersplan is in opmaak
4. Analyse e-depot: streven naar een e-depot voor Stad én OCMW + update van het archiefbeheerssysteem Dulle Griet
5. Piloot Milieutoezicht (Stad) en Facility Management (OCMW)

De toekomst ziet er digitaal uit

Met een toekomstgerichte aanpak verhoogt de kwaliteit van de informatiehuishouding binnen de administratie en worden bottlenecks en informatiepuinhopen vermeden. Ten grondslag ligt het besef dat archiefvorming, selectie, overbrenging en bewaring niet strikt achtereenvolgende fasen hoeven te zijn. Een archivaris wordt op die manier eerder een records manager. Kort en krachtig willen het Stadsarchief en het OCMW-archief elkaar uit het moeras trekken en er niet verder in verzinken.

Steven Staelens
Archivaris Stad Gent

Voorbeeld generiek klassement dienst Milieutoezicht

De Zwarte Doos mobiel digitaal via de muntroute

In het eerste nummer van 2011 van @rchieflink stelde ik u de Muntenroute voor. Dit erfgoedproject heeft als doel om de geschiedenis en het cultureel erfgoed van Gent op een vernieuwende manier zichtbaarder te maken in de publieke ruimte. De Stad Gent realiseert momenteel het eerste deel van de muntenroute in het kader van het KoBra-project (heraanleg Korenmarkt, Emile Braunplein en omgeving), en dit met de financiële steun van het Europese PORTICO-project. Vorig jaar werden de eerste 216 bronzen munten (van de duizend in totaal) in de bestrating ingewerkt op de Korenmarkt, in de Donkersteeg en op de hoek van de Mageleinstraat, tegenover het Belfort. Ook het beginpunt van de muntenroute aan de Grasbrug werd toen aangelegd, alsook het eindpunt op de hoek van de Brabanddam met het François Laurentplein. Dit jaar zijn het tweede deel van de Donkersteeg, het Goudenleeuwplein en – na de volledige afwerking van de heraanleg van het plein in het najaar – het Emile Braunplein aan de beurt. Die zijn samen goed voor nog eens 200 munten.

De Dienst Stadsarcheologie en Stadsarchief tekent niet alleen voor de inhoudelijke uitwerking van de muntenroute, maar ook voor de uitgave van een informatiebrochure met stadsplan (verschenen in juli 2011) én voor de realisatie van een mobiele website. Via de startpagina m.gent.be/mtr vind je beschrijvingen van de historische beelden die in de munten werden gegraveerd. Telkens wordt ook de bewaarplaats van het originele beeld en/of van de gebruikte foto of tekening vermeld. In bijna de helft van de gevallen

Een QR-code, gegraveerd in een munt van de muntenroute, scannen met je smartphone;

is dat De Zwarte Doos: de hier bewaarde (foto)archieven, beeldverzamelingen, bibliotheken en archeologische collecties werden intensief gebruikt. De beelden zelf worden trouwens ook op de mobiele website gepubliceerd, althans voor zover de Stad Gent over de gebruiksrechten beschikt. Hiermee zetten we alweer een stapje verder in de digitale ontsluiting van De Zwarte Doos en van de geschiedenis van Gent!

De muntenroute is ingedeeld in clusters of groepjes van munten. Elke cluster 'vertelt' als het ware een beeldverhaal over een monument of historisch thema dat belangrijk is voor de plek waar de munten liggen. De munten liggen trouwens niet willekeurig georiënteerd, maar in de kijkrichting van het onderwerp waarop ze betrekking hebben. Aan elke cluster is een afzonderlijke webpagina gewijd. Die bereik je ofwel via de startpagina van de mobiele website, ofwel rechtstreeks door het scannen (met je

smartphone) van de QR-code die in de 'identificatiemunt' van elke cluster is gegraveerd.

Het succes van de mobiele website kunnen we onder andere meten aan het aantal geraadpleegde pagina's. Dit zijn er al 5623 vanaf de lancering eind juli 2011 tot eind augustus 2012. Sinds kort worden ook het aantal bezoeken (370 per maand in juli en augustus) en het aantal unieke bezoekers (334 per maand) geregistreerd. Deze aantallen vertonen een stijgende lijn. Hoewel de website met zijn sobere lay-out speciaal aangepast is aan smartphone gebruikers, komt meer dan de helft van de bezoekers (57 procent) toch via hun pc en internet op de website terecht. Interessant is voorts om te weten dat liefst 40 procent van de bezoekers van de website niet-Nederlandstalig (en meestal Engelstalig) zijn, hoewel de informatie op de website voorlopig enkel in het Nederlands beschikbaar is. Dit betekent onder meer dat buitenlandse, virtuele of reële, bezoekers van Gent zeer geïnteresseerd zijn in de Gentse geschiedenis en het stedelijk erfgoed en... en passant ook De Zwarte Doos leren kennen!

Guy Dupont
Archivaris Stad Gent

STAM focust in 2012 op de collectie

007

Sinds 2010 is het STAM - Stadsmuseum Gent- een nieuwe actieve speler in het erfgoedveld met een duidelijke missie, die aan samenwerking met andere (erfgoed)partners groot belang hecht. Door de verregaande collectiemobiliteit kunnen we in het STAM de stad op een boeiende en verrassende manier voorstellen en laten we de diversiteit en rijkdom van de 'Collectie Gent' zien.

Tot nu toe ging de meeste aandacht naar de zorg voor het permanente circuit, maar in 2012 staat de museumverzameling centraal in onze werking. Het is een *collectiejaar* geworden. Een stapsgewijze realisatie van een nieuwe afdeling in de pandgangen op de eerste verdieping van de abdijgebouwen zal in 2013 de museumverzameling veel zichtbaarder maken voor het publiek. Daar worden tevens het ontstaan, de groei en het toekomstige verzamelbeleid gepresenteerd. Uiteraard blijven ook collectiemobiliteit, in functie van de mogelijkheden die zich aandienen, en het online plaatsen van de verzameling aandachtspunten. De realisatie van het nieuwe centrale erfgoeddepot van de Stad Gent zal ook toelaten om de stukken die niet worden tentoongesteld, beter te bewaren.

De publicatie van een collectieplan eind 2012 is een onderdeel van het collectiejaar en zal meteen een leidraad voor de komende jaren geven.

De collectie van het STAM gaat terug tot 1833 en na meer dan 175 jaar verzamelen, selecteren, heroriënteren en uitwisselen tussen verschillende stedelijke museale collecties, beschikken we voor Gent over een belangrijke verzameling, met weliswaar hiaten voor de negentiende en de twintigste eeuw.

Het STAM wil, bij het uitstippelen van een verzamelbeleid voor die latere periodes (negentiende, twintigste en eenentwintigste eeuw) de historische lijn voortzetten, maar niet zonder afstemming op de al bestaande collecties. Daarin zit een groot potentieel voor nieuwe samenwerkingsverbanden. De rondetafelgesprekken met de partners die we met dit doel organiseren, werken verhelderend en bieden een beter inzicht.

Een hedendaags verzamelbeleid vormt een aanzienlijke uitdaging. Ook door de sterk gewijzigde (bijvoorbeeld bewegend beeld) en voortdurend veranderende aard van het erfgoed vraagt dit beleid een andere aanpak. Wat bewaren we en wat niet? Wat wordt al ergens anders bewaard? Wat riskeren we uit het oog te verliezen? Stuk voor stuk boeiende vragen waar we samen met de collega's van de andere musea, van De Zwarte Doos en van vele andere erfgoedspelers in Gent over nadenken.

Maar de essentie blijft dezelfde als in 1833: het erfgoed dat verbonden is met de geschiedenis van de stad en haar ontwikkeling op een kwaliteitsvolle manier bewaren en ontsluiten.

Jeannine Baldewijns
Collectieverantwoordelijke STAM

Link

De erfenis van Louis Van Houtte. Tuinbouw, archeologie en archief in Gentbrugge.

Zondag 7 oktober 2012
10.00 uur – 17.00 uur

Ter gelegenheid van de opendeurdag spit de Dienst Stadsarcheologie en Stadsarchief dit jaar in de geschiedenis van de tuinbouw. Op de ARBED-site (Puntfabriek), waar de stadsdienst nu gevestigd is, waren ooit ook bloemisten actief. Tussen 1840 en 1901 groeide het aantal tuinbouwbedrijven op het grondgebied van Gentbrugge van 3 naar 38. Ook in het nabijgelegen Ledeborg waren heel wat tuinbouwers actief (in 1886 waren daar maar liefst 35 bedrijven). Bekende namen zijn Louis Van Houtte (tevens burgemeester van Gentbrugge), Dallièrre, Burvenich, Toeffaert, ...

Op zondagochtend vanaf 10.30 uur licht historicus dr. Andreas Stynen de context van het succes van de negentiende-eeuwse tuinbouw toe tijdens een matinee-lezing. Na de middag kan u in De Zwarte Doos terecht voor diverse rondleidingen achter de schermen (vanaf 14.00 uur) en voor wandelingen door de buurt (om 14.00 uur en 15.00 uur). Door middel van een tentoonstelling en verschillende infostandjes leert u meer over de werking van het archief en over de Gentse stadsarcheologie. Om 15.00 uur is er een speciaal programma voor kinderen tussen 9 en 13 jaar (vooraf inschrijven verplicht). Doorlopend bent u ook welkom op een boekenmarkt en in onze cafetaria!

De opendeurdag is een organisatie van de Dienst Stadsarcheologie en Stadsarchief in samenwerking met de vriendenkring 't Archief, Gent on Files en The Maarten Van Severen Foundation

Pieter-Jan Lachaert
Archivaris Stad Gent

colofon

@rchieflink is de driemaandelijkse nieuwsbrief van 't Archief, Gent on Files, een ondersteunende vzw voor het Stadsarchief van Gent

Het abonnement is begrepen in de lidmaatschapsbijdrage: 15 euro individuele leden, 18 euro gezin, 25 euro steunende leden en 250 euro ereleden.

Een los nummer kost 5 euro.

Rekeningnummer:
IBAN: BE31 0003 25207755

Projectrekening Koning Boudewijnstichting

“voor een betere conservatie van de charterverzameling” IBAN: BE10 0000 0000 0404 BIC: BPOTBEB1 met mededeling 'L82195 - 't Archief Gent on Files vzw; een fiscaal attest vanaf 40 euro.

Adres GOF

p.a. De Zwarte Doos Stadsarchief,
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
(09)266 57 60
stadsarchief@gent.be
www.gentonfiles.be

Coördinatie en eindredactie

Valérie Meillander
Christine Duthoit

Verantwoordelijke uitgever

Piet Veldeman, Ooistraat 10,
9041 Oostakker

ISSN - nummer: 1376-2966

Foto's:

De Zwarte Doos/Stadsarchief

Vormgeving

Evé Grafica - Erika Vanderstockt,
Gent, GSM: 0486/51.78.88

Druk

J. Verbeke, Gent

Inhoud

1	Rationalisme, spektakel en geldgewin
4	Uit het digitale moeras
6	De Zwarte Doos mobiel digitaal via de muntenroute
7 007	STAM focust in 2012 op de collectie
8	De erfenis van Louis Van Houtte. Tuinbouw archeologie en archief in Gentbrugge